

koji ne žele prihvatiti mitove, teorije zavjere i "nacionalne" definicije, nego ih nastoje zamijeniti racionalnom analizom konstrukata i činjenica te tako onemogućiti nove nasilne rekonstrukcije socijalne zbilje.

Dakako, ovdje je prikazan samo manji dio *Golog života*, a treba istaknuti i zanimljiv ekskurs u kojem se analizira uloga Međunarodnoga kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju u rekonstrukciji socijalnih i povijesnih procesa. I taj dio koji se bavi u hrvatskoj javnosti najkontroverznijim zbivanjima pokazuje da je ova knjiga neizostavan priručnik (ako se nešto što teži nekoliko kilograma može uopće nazvati priručnikom) za svakoga tko želi kvalificirano sudjelovati u sličnim raspravama. Njezina je znanstvena vrijednost pak takva da će u daljnjim proučavanjima tragičnih događanja na prostoru bivše Jugoslavije mnoge njezine zaključke biti nemoguće zaobići.

Nikola Petrović

Goran Batina

**POČECI SOCIOLOGIJE
U HRVATSKOJ.
Društveni uvjeti,
institucionaliziranje i
kronologija do 1945. godine**

Juraj pl. Tomićić

**POČELA SOCIOLOGIJE
(1910., ponovljeno izdanje)**

Jesenski i Turk, Biblioteka Kultura i Društvo, Zagreb, 2006., 112 str.

Ova dva djela ujedinjena u ovoj knjižici na 112 stranica govore o nastanku sociologije u Hrvatskoj te o dostignućima, potrebama, dilemama i zahtjevima prve knjige opće sociologije domaćeg autora pisane hrvatskim jezikom.

Na prvi izgled format i veličina knjige mogu zavarati svojom kratkoćom. Površni bi pristup naveo na zaključak da sociologija u Hrvatskoj nije imala značajniju prošlost prije Drugoga svjetskog rata. No, čitajući ju, ocrtava se jedna posve druga slika. Slika u kojoj hrvatska sociologija ima nasušnu potrebu historijske autoreflexije, pri čemu je ova knjiga pionirsko djelo koje postavlja pitanje razloga zanemarivanja sociologije jednog društva.

Kao što autor napominje u uvodu, riječ je o uspješnom pokušaju prvog predstavljanja institucionaliziranja sociologije u Hrvatskoj. Tražeći aktere i iznoseći kulturno-povijesni kontekst, Batina započinje malo dubljim povijesnim poniranjem u prošlost društvene misli u Hrvatskoj (*O pretečama društvene misli u Hrvatskoj*). Spominje Križanića, Rittera Vitezovića, Draškovića, Kvaternika, Boškovića, Rakovca, Starčevića, Mažuranića i Baltazara Bogišića, koji je možda za sociologiju od navedenih i najzanimljiviji. Utemeljitelj sociologije prava, prvi predsjednik novoosnovanoga Međunarodnog instituta za sociologiju iz kojeg je kasnije nastalo Svjetsko sociološko udruženje (1888), sastavio je prvi sociološki upitnik, prvi primijenio metode direktnog promatranja, razradio statističke metode, komparativnu metodu i metodu korištenja arhivskih dokumenata. Mogli bismo ga nazvati i našim prvim sociologom.

Prvo poglavlje Batinine knjige "Društveni uvjeti" ukratko prikazuje povijesne okolnosti koje su utjecale na razvoj društvene misli općenito, pri čemu su tako utjecale i na razvoj društvene misli u Hrvatskoj. Iznoseći koji su društveni procesi, ideologije i pokreti utjecali na taj razvoj društvene misli, autor naglašava da je posrijedi razdoblje u kojem je sociologija nastajala, razvijala se, ali i bila dokinuta, dakako, sve zbog politike.

Drugo poglavlje "Institucionaliziranje" pokazuje koje su to odluke i pod utjecajem kojih ideologija i motiva, pridonijele institucionalnom razvoju sociologije. Na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, Batina smatra da se time što je pokrenuta inicijativa u Saboru za osnivanjem katedre, što su provedena različita istraživanja društvenih devijacija, te što se nakon Prvoga svjetskog rata sociologija predaje na različitim visokim sveučilištima, pridonijelo formalnom

i institucionalnom priznanju sociologije u Hrvatskoj. Godine 1914. osniva se i započinje sa svojim radom Sociološko društvo u Zagrebu s prvim predsjednikom Adolfom Mihalićem. U knjizi je iznesen i prvi statut Društva koji je u većini svojeg određenja vrlo sličan današnjem statutu. Između dva rata sociologija se počela širiti i na druge institucije pa se opseg aktera i institucija koji su se njome bavili povećao. Od Blaža Lorkovića, preko Ladislava Polića, Ernesta Millera, Andrije Živkovića, Dinka Tomašića, Stjepana Matičevića, Franje Markovića, Đure Arnolda, Pavla Vuka Pavlovića, Milan Ivšića, Filipa Lukasa, Jurja Ščetinca, Fedora Mikića, Augusta Cesareca, Juse Felicinovića, Vilka Anderlić, do Pravnog fakulteta, Filozofskog fakulteta, Bogoslovnog fakulteta, Ekonomsko-komercijalne škole, Škole narodnog zdravlja, Seljačke stranke, sociologija je počinjala svoj veliki rast i raznolikost pristupa. Rast koji je ubrzo stao i naprasno prestao 1945. godine. Evo kako Batina vidi početak hrvatske sociologije: "...prekinuta u svom razvoju, ona nije mogla postići potrebnu razinu kako institucionalnog razvoja tako i šireg dosega svojih generalizacija...znanstveni diskontinuitet i ideološki kontinuitet utjecaja na društvenu misao glavno je obilježje razvoja sociologije u Hrvatskoj od kraja 19. do kraja 20. stoljeća." (str. 59).

Kronologija je treće poglavlje gdje autor napominje da ona nije konačna, nego da na njoj treba i dalje raditi. Koliko je kronologija zanimljiva, vidljivo je iz nekoliko zanimljivih podataka: 1899. godine održano je predavanje u sklopu rektorskoga inauguracijskog govora Gjure Arnolda u kojem se prvi put u Hrvatskoj spominje sociologija; 1910. godine Juraj pl. Tomičić objavio prvi udžbenik iz sociologije na hrvatskom jeziku; 1912. godine Vilko Anderlić objavio je prvi udžbenik katoličke sociologije; 1929. godine Božidar Adžija je objavio prvi hrvatski prikaz društvenih ideja pod naslovom *Od Platona do Marxa*; 1931. godine osnovan prvi studentski sociološki klub; 1936. godine u knjizi Rudolfa Bičanića *Kako živi narod* izlazi prva sociološka anketa u Hrvatskoj itd.

Drugi dio knjige prvi je naš domaći sociološki udžbenik autora Jurja pl. Tomičića. "Onaj dio društvene znanosti, koji istražuje prirodne

zakone društva, zove se društvena nauka ili teoretička sociologija, a drugi dio, koji upotrebljuje iz društvene nauke stečene teorije na društveni (državni) život – na politiku, zove se društvena politika ili uporabljena – praktična sociologija." Tako Tomičić objašnjava što to sociologija zapravo jest, odnosno kako je sociologija koncipirana. Ističući tu koncepciju i pokušavajući prikazati čime se sociologija zapravo bavi dio je prvog poglavlja *Društvena nauka*. U drugom poglavlju *Razvitak društvenih nauka* Tomičić ukratko nastoji prikazati razvoj društvene misli prije Augusta Comtea i poslije njega, ističući tako Comtea kao oca sociologije. Poglavlje *Izvor društva* započinje teorijom uvidavnosti koju Tomičić vidi kao polazišnu točku Rousseauove socijalne misli te nastavlja objašnjenjem sastavnih dijelova društva (pučanstvo i glavniće – kulturne i gospodarske). Četvrto poglavlje *Društveni red* kreće od objašnjenja razdiobe rada, te prelazi preko pojave stvaranja razreda (društvenih klasa) i pravnog reda. U zadnjem ulomku prije dodatka Tomičić se bavi socijalnom adaptacijom i to kroz dvije perspektive – evolucionističku i konfliktnu – pri čemu se priklanja potonjoj. Zanimljivo je kako poglavlje završava referirajući se na pojavu političkih stranaka i počelima društvene politike koji se, prema Tomičiću, moraju baviti demografskim, ekonomskim, rodnim, pravnim, socijalno patološkim i psihološkim pitanjima. U dodatku pod naslovom *Psihološki temelj sociologije* autor iznosi argument dvaju tabora, jednog koji podupire i priznaje sociologiju kao znanost i drugog koji to opovrgava. Na kraju knjige Goran Batina iznosi i kratku bilješku o Tomičićevu djelu i biografsku bilješku o samom autoru.

Ovo djelo malog formata jest zapravo veliko djelo po svojoj misiji i ulozi. Ono pokazuje da postoji potreba za sustavnijim bavljenjem poviješću hrvatske sociologije i kako je vrijeme da posvetimo neke stranice našim prethodnicima i tako shvatimo čime je uvjetovana naša trenutačna pozicija. Batina je u tom pogledu zadužio našu sociologiju, pa se nadamo kako će svojim značajnim radom nastaviti nas i dalje voditi kroz domaću sociološku povijest te time nas neprestano upozoravati kuda idemo.

Branko Ančić